

Сшиток 14. 1. червня 1922.

Ціна 15ц. 10 за \$1.25

ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ.

ПІРВАНЕ ДИТЯ

Роберт Блюм

Так вдалося мені відкрити вашу тайну, пані?! — кликнув Олекса, тримаючи їй капелюх в руці.

— Ільона — говорив сам до себе — Ільона має вмерти? — а його погляд спочивав на слугі з таким виразом, немов би сумнівав ся, чи його добре зрозумів.

Але зараз опісля зірвав ся нагло з найбільшою тривогою на лиці.

— Ахмет — кликнув — ходи сюди!

А коли слуга поступив після його приказу, паша дальше говорив премтячим голосом:

— Приступи сюди, до стола, Ахмете. Положи руку на корані і присягни, що ти сказав правду, що через твої уста не перейшло ні одно слово, якого ти не чув. Присягни, Ахмете, бо коли ні то сим кинджалом відрубую тобі голову, а душа твоя проклята буде на віки вічні!

Невільник спокійно приступив до стола, на якому лежав коран, положив на ньому руку і сказав певним голосом:

— Присягаю, пане, що я сказав правду — Аллах хай мене покарає, коли я збрехав.

Тяжкий стогін вирвав ся з грудий блідого мушцини. Але за хвилину він підняв ся, а на його лиці показала ся рішуча постанова.

— Ходи сюди, розкажи все, що ти чув — сказав.

Тепер Ахмет розказав цілу розмову Сулейки з невільницею. Паша слухав його, не перериваючи йому ні разу, але на його блідому лиці відбила ся виразна буря, яка у його прудях шаліла.

Коли Ахмет скінчив, паша встав і ходив по кімнаті з заложеними взад руками, з головою спущеною на груди — через його уста не пройшло тоді ні одно слово.

Нараз пристанув і звернув погляд на стоячого з боку невільника — потім якась страшна усмішка перебігла по його лиці.

— Коли є так, як говориш, Ахмете, коли приготований злочин має здійснити ся, нехай же смерть забере свою жертву — сказав тихим голосом, в якому однак пробивала ся рішуча постанова — а я певний, що з тої здобичі вона буде вдоволена!

Але зараз, знова прийнявши повагу, говорив дальше:

— Ахмет — знаєш про се, що жите твоє спочиває в моїх руках, що за одним моїм словом голова твоя впасти

може на землю! Слухай тепер й уважай, що хочу зробити — але пам'ятай, щоб ні одно слово з того, що тобі скажу, не вийшло з твоїх уст, стережи ся хочби й поглядом зрадити щось з того, що почуєш — знаєш мене і знаєш, що все дотримую своє слово, так в доброму чи у злі!

— Знаю про се, пане! — відповів Ахмет.

А тоді паша дав йому знак, і сба увійшли до сусідньої кімнатки. Двері до кабінету оставив отвором — хотів впевнитися, що ніхто не підслухувати ме його.

Довше як пів години шепотом говорив щось паша до свого невільника, а коли той хотів вже відійти, ще раз паша промовив рішучо:

— Пам'ятай, що завсїгди додержую своїх постанов, так добрих як і злих!

Минула ніч, а також й друга днина добігала до кінця. Саїд паша через цілий той час не показав ся ні межи своїми жінками, ні також у Ільони. Ті перші навикли вже до того, що їхній пан цілими днями не показував ся серед них, а зате в ті дні він перебував у своєї вибраної жінки. Від Надії однак дізнали ся, що також попереднього вечера він не був з Ільоною, так отже думали, що якісь урядові справи здержали його в місті.

Але так не було — Саїд паша не виходив з палати.

Коли Ільона після довгого сну пробудила ся, мусіла позволити на се, щоб Надія і друга невільниця прибрали її в дороге платє, що їй принесли на приказ паші — сама бо не вміла би прибрати ся.

Звичайно бувало, що коли паша вибирав ся із своїх кімнат до гарему, то передом давали про се знати його жінкам — але останнього вечера надармо того дожидали.

Ільоні серце так повисло ся, немов із грудий вискочити мало; обняла її невисказана тривога — тривога перед тою хвилею, коли мущина, що на колінах перед нею був, прийде ще вдруге просити її о любов.

Минала година за годиною. Ніхто не приходив до неї, аж вона змучена зворушенням, положила ся на отомані й заснула.

Прийшла співніч — тоді пробудила її невільниця й

знаками дала порозуміти, що її пан вже не прийде до ньої.

Ільона відітхнула свесбіднійше і дозволила себе розібрати, а за хвилию вже лежала у вигідньому ліжку, котре зараз при самому вступі до кімнати немало її здивувало своїми виробами.

Помолившись до Бога, щоб поміг її вирватися ся з тої неволі, заснула спокійно, а рожеві сні викликали радісну усмішку на її личку.

І знова сиділа гарно прибрана і думкою раділа, що може й сей вечер промине, а вона не мусіти ме являти ся межи жінками паші, котрі ненавидять її, надіялась, що може паша знова не прийде.

І справді не прийшов до її кімнати. Але несподівано втворили ся двері й невольниця дала її знак, щоб йшла за ньою.

Тремтячи з тривоги, підняла ся Ільона й пішла до тої салі де збирали ся гаремні жінки, скільки разів мали заповіджені відвідини пана.

Коли увійшла, всі повставали та похилили перед ньою голови. Ільона подякувала їм — опісля підійшла на приналежне її місце під накритем.

Бачила добре як не одна з жінок глянула на неї ненависно — а вона сама дуже радо була би відступила їм се почесне місце, колиб тільки могла, колиб сама не була невольницею.

Тільки що проминуло кілька хвилин, як широко втвorenо двері, відхилено котару, а на порозі явив ся Саїд паша. На всі сторони кинувши поздоровлення, перейшов салю й наближив ся до місця, де сиділа Ільона.

Коли її тепер побачив в дорогому всхідньому уборі, що в повній красі представив будову її тіла, очи його засіяли й лице злегка запалілось.

Так само, як і другі жінки, підняла ся також Ільона, щоб привитати пашу, а на личку її відбилось так зворушуюче благанє, а в очах такий смуток, що пристрасні слова, котрі мав вже паша на устах, так і остали невисказаними, а він, йдучи за поривом свого серця, взяв її за руку й притиснув до своїх уст.

Очи всіх жінок вбили ся в них немов кинджали, а коли ще побачили як любязно і з якою пошаною паша

витаєть ся з Ільоною, як зовсім инакше поводить ся з ньою, як се було його звичаєм — не одна просичала з зависти крізь затиснені зуби.

Паша сів побіч Ільони. Від давна вже не бачив ніхто такої погоди на його лици, як сьогодні — смерть улюбленої жінки, Сулейки, витиснула пятно смутку на його лици, і доперва сій дівчині само провидінє дало силу вернути йому давне щастє, ясність його очий, та усмішку на лице.

На його знак, так як попереднього разу, виступили танцюристки, а його погляд й для них сим разом був ласкавійший, чим звичайно.

Пару разів плескав в руки та похитував головою на знак свого вдоволення. Після танців наступили музичні продукції — що завів після свого повороту з подорожі по західній Європі, з тою тільки ріжницею, що його орхестра складала ся з самих жінок, бо муштини, після турецького звичаю, не мали вступу до гарему.

Так проминула година. Ільона, що сиділа побіч нього, а якої увагу він часто звертав на ріжні дрібниці, доглянула, що його веселість не була природною, а радше силуваною, і що, коли йому здавало ся, що на нього не звертають уваги, він кидав ненавидні та грізні погляди в сторону других жінок.

Коли музичні пописи скінчили ся, паша підняв ся й пішов до жінок, що сиділи на отоманках. З кождою розмавляв якийсь час а найдовше з Сулейкою.

Одної лиш з його жінок не було — а се тої, що з початку була призначеною подати Ільоні отрую, а яка зараз чомусь то захоріла.

Коли опісля відвернув ся, щоб вернути до Ільони, спинив ся нараз посеред салі, виймив діямантами виложений годинник й кивнув головою.

Жінки зглянулись одна на другу, не розуміючи, щоб се мало означати.

Відтак дав знак, стоячій на боці невільниці, Надії, після чого вона відійшла. Тоді паша кинув скорий погляд на жінки і доглянув несупокій на лицях кождої без винятку. На Сулейці його погляд довше спинив ся.

Доглянув темно-червону краску на її личку й горячкюві миганя очий, звернених в сторону, куди вийшла Надія.

Опісля наближив ся паша до Ільони — сумна усмішка пересунула ся по його лицю, яке опісля приняло вираз якогось болю. Сівши побіч ньої, взяв її руку в свою і дивно мягким голосом промовив:

— Чи тіни суму ніколи не зійдуть з чола моєї рожечки? Чи так дуже бобіть ся моя голубка чужого краю? Будь супокійна й уповай в свого Бога — ніщо злого тобі тут не станеть ся.

Ільона підняла свої очі на нього й відповіла слабим голосом:

— Ні, пане, не страх володіє моєю душею! Правда сьому, що я обавляла ся, коли вступала на поріг тої палати й коли ви промавляли до мене словами, що тільки біль мені справляли.

Я обавляла ся й сьогодні, коли входила до своєї салі й чекала на ваш прихід — але коли ви, мій пане, прийшли, мій страх проминув.

Очі твої, мій пане, не є вже ті самі — сьогодні їх погляд такий лагідний... а уста твої немов забули ті слова, які я чула передом.

Коли бачите ще біль та сум на мойому личку, то сього причиною є тривога, що в мойй душі осілась і яка не уступить так довго, доки буду змушена тут перебувати.

Чи думаєте, що птичка в клітці чуєть ся так свободною і веселою як на свободному божому світі? Не почувете у ньої радости поза дротами — не заспіває вона вам такої пісеньки, як співала на свободі, у лісі.

Тихо та сумно глядить на всміхаюче ся до ньої сонце, яке хоч світить то не для ньої — сумуючи прислухує ся гомонові своїх свободних братів та сестер на дворі, які тішать ся та вигукують радісно, підчас коли вона стратила свій голос в неволі.

Раз ще може заспіває — в годину смерти, жалібно, з плачем, а з послідним тонем, що добув ся десь із самого серця, уходить також з ньої і життя...

Страшно мені, пане, так страшно чогось! Подібно як та птичка, тужу за свободою — тут ніколи не зможу бути веселою.

Як-же я можу бути вдоволеною, щасливою, коли душа моя плаче? ...

Паша не перебивав їй ні одним словом, голову спу-

стив низько на грудь, а коли замовкла, навіть не ворухнувся.

Її слова розбурхали в ньому спомини минулого. Не так то ще давно, коли Сулима йому майже те саме казала, на колінах перед ним, благаючи: „Кажеш, мій пане, що любиш мене! Чому-ж не докажеш цього? Чому не пустиш мене домів? Мої уста забули всміхатись, очі мої позбули ся світла! Позвольте мені відійти туди, звідки взяли мене, коли хочете, щоб я житєм раділа!”

Але він не міг її пустити — думав, що його любов заступить її любов до Вітчизни, заступить минувшість... і Сулима померла.

Чи се пересторога неба, яке тепер до нього говорило устами так чудово розвитої рожечки?

Підняв голову. В одну мить пропав розміряний погляд і з ним усмішка з лица, зате вогонь блиснув в його очах.

Увійшла Надія — невільниця.

Як дивно якомсь світять очі гаремних жінок — з яким горячковим напруженем вдивились вони в Ільону.

Честь приналежна пані!

Невільниця приступила до паші та Ільони з двома повними чарками. Не доглянула того, як паша пильно на неї дивив ся, очі бо спустила в долину, коли підносила напій. Руки у ньої тремтіли.

Ільона також взяла чарку й, подібно як паша, поставила перед собою.

Невільниця відійшла, щоб також другим жінкам подати напій. Кожда з них дістала свою чарку.

На хвилю стрінули ся очі невільниці й Сулейки, коли та приступила до ньої з чаркою — потім пішла далше, аж всім послужила, по всьому же уступила в глибокі салі, ждучи на знак, колиб котра з жінок бажала, щоб їй вдруге наповнити чарку.

Поки паша не почав пити, не вільно було нікотрій жінці диткнути ся своєї чарки — а також Ільоні.

Дивна річ, як довго він сьогодні зволікає? Що могло діяти ся в його душі, що в так тяжкій задумі дивить ся перед себе?

Зловіща тишина залягла салю.

Очі жінок ярко світять. Не чути між ними ні найменшого шепотіня.

Нараз паша підняв голову — був дуже блідий. Його погляд з дивним виразом перебіг по всіх жінках.

Витягнув руку по чарку.

Всіх очи звернулися на Ільону, тепер вона буде мала пити.

Ільона свobodно підносить чарку до уст — рівночасно починають пити також другі.

Коли се рука Сулейки, в якій примала до половини випорожнену чарку, почала тремтіти — так, що тільки з великим з'усилєм могла її піднести до уст.

По хвилі крик розпучи розлягається по салі. Ільона зірвала ся зі свого місця і перестрашена вдивила ся в Сулейку.

— Всесильний Боже — вона вмирає!

РОЗДІЛ XLVIII.

ВІДКРИТЄ.

Врадуваний успіхом свого підступу, виїхав Олекса з місця, де стрів ся з Астою, а тоді, коли вона зімліла, й невідома того, що кругом ньої робить ся, лежала на ліжку, він мов той вихор гнав ся серед нічної пітьми.

Кілька днів пізнійше прибув до своєї посілости, недалеко Старниць, і там дізнав ся, що його стрий, князь Нелідов, часто довідував ся про місце його перебування та про час повороту.

Тому то зараз другої днини виїхав ся до старого князя, але там не зазнав дуже милого прийняття.

Та він сим не зразив ся, а перед старим так представив причину своєї довгої неприсутності, що князь повірив йому і надальше остав прихильним, як передом.

Коли в годину пізнійше Елена прийшла до батька і знагла стрівула ся з Олексою, немало сим здивувала ся та змішала ся.

Молодий чоловік з радісною усмішкою витягнув де

ньої руку і доглянув сейчас, що старий князь дуже втішився тим.

Свої днини Олекса кілька разів старався поговорити з Єленою на самоті — але вона з розмишлом обминала його, тож мусів свій намір відложити на пізнійше.

Вернувши до своєї палати почав нервово ходити по кімнаті.

— Так буде найліпше — муркотів, після довшого роздумування — лиш так зможу її присилувати до співділяння в моїх замірах.

Скажу їй, що знаю вже все, що їй тайна є мені добре знана і що від мене залежить се, чи вона надаліше мадаб остати княжною Нелідов, чи прийдесть ся йому здемакувати її як звичайну облудницю...

Думку про Ільону мушу оставити! — говорив далше. — Навіть колиб я здобув її для себе, то через се станув би я немов на вульканови, бо той циган не оставить її за ніщо в світі і старатись буде мене зі світа вигнати.

Коли-ж оженою ся з Єленою, а тимсамим зістану будучим наслідником батьківського її майна, тоді моя будучність буде запевнена. Але цілу ту справу буду мусів як найскорше поставити у властивому світлі, бо кожде спізнєне зможє мені принести нову небезпеку!

Тепер Олекса бував кожної днини в дворі свого стрія, а Елена принимала його ввічливо, хоч через се він ні на один степєнь не наближив ся до своєї мети.

Кілька разів він зводив розмову на цирк, однак Елена рішучо відмавляла ся йти з ним на вистави, а що більше, видним було, що вона відчуває ненависть до всього, що є з цирком получене. Се Олексу не мало здивувало.

Його опанував якийсь дивний несупокій і тому рішив ся, о скільки се буде можливим, чимскорше здійснити свій плян.

Для розривки, одного разу самий вибрав ся до цирку і пильно приглядався цікавим точкам програми.

Коли донна Марія появила ся на арені, зібрані повітали її невмовкаючими оплесками. Олекса довго приглядався в задумі прекрасній дівчині, однак без особливого зацікавлення.

В часі перерви вийшов на двір, щоб відітхнути свіжим

воздухом і так зовсім без заміру, наблизився до стайнів.

Нараз здригнувся, немов з'електризований. Що се за голос, що дійшов до його ух?

Скоро поступив вперед, щоб перекуснати ся, чи не помилився. На його лиці відбилося незвичайне здивоване, коли заглянув до стайні і побачив там донну Марію, побіч коня, як давала прикази стаєнному.

Знак дзвінка відкликав його з поворотом на його місце, а коли представлення скінчилося, задуманий поїхав домів.

Коли на другий день прибув до стрія, застав його самого і сейчас скористав з нагоди, щоб поговорити з ним про своє найгорячіше бажане.

Очи старого князя блиснули радісно і він витягнув собі руки до свого братанка.

— Не можу собі представити більшого щастя для Єлени, як се, щоб вона зістала твоєю жінкою, тому я б бажав собі як найскорше вас получити!

Молодий князь здригнувся — на коритарі почув голос Єлени і сейчас свій погляд звернув на двері.

Дивна річ, був се той самий голос, який вчора ввечером чув в цирку з уст прекрасної Марії Долетті.

Втворилися двері й увійшла всміхнена Елена.

Немило зробилося їй, коли запримітила, що молодий князь сьогодні так вперто вдивлявся в неї та сим виликав у ній непевність, яка до тепер не була їй знаною.

Сим разом Олекса виїхав від свого стрія більше задуманий, чим звичайно, й поїхав прямо до свого замку.

А думки його були заняті дивною однозвучністю двох голосів. До того, коли ще подумав як то Елена неохоче відносить ся до циркових вистав — прийшов до рішення, що ціле її псведене було одною тільки комедією.

Того вечера Олекса знова поїхав до цирку, самий не знаючи, що його так туди тягне.

Байдужо приглядався незвичайним виступам донни Марії і подібно, як попереднього вечера, старався в часі перерви підійти до стайні, де то передом заглянув був артистку. Але сьогодні не знайшов її там і, невдоволений сим, вернув на своє місце. Не діждавши кінця вистави, встав і вийшов з цирку.

Щось потягнуло його до малої фіртки, котрою ар-

тисти виходили з цирку — мав надію, що вдасться йому наблизитися до донни Марії.

Ледво кілька хвиль простояв, коли фіртка знагла втворилася і струнка стать жіноча висунула на вулицю. Його острій зір сейчас пізнав її — була се донна Марія.

Йшов тихесенько назирцем за ньою й переконався, що її рухи є зовсім такі самі як Єлени. Також його увагу звернуло на себе її поведене, коли виходила з цирку — тоді вона розглядала на всі сторони, немов хотіла впевнитися, чи хто не підглядає за ньою.

А й тепер йдучи розглядала боязко — і нараз серце скорше почалося товчи в ньому — бо знова насунулась йому думка, яку вчора відганяв від себе.

Якоюсь видалося йому, що артистка приспішила ходу; тож і він пустився скорше за ньою. Мусіла його доглянути, бо почала бігти. — Зрештою вулиця була пуста — ніхто на се уваги не звертав.

З уст Олекси вирвався тихий оклик радості — донна зрадила себе тим втіканням. А що й він не хотів пропустити такої нагоди, й собі біг за ньою, то вона втікала немов би за ньою гналися злі духи. Не було вже далеко до її хатини, але вона, хтівши обманити свого ворога — а думала, що ним є барон Редерн — скрутила в бічну вуличку, слабо освітлену — та через се якраз й нещастє її стрінуло.

Тільки, що вбігла в ту вуличку, як з противної сторони надійшло кількох шпаяків, а запримітивши втікаючу, замкнули її дорогу. Єлена крикнула зі страху і без надумування відтрутила найблизшого коло себе, так, що той похитнувшись впав на землю. Оставші счинили крик. Один захопив її за рамя, підчас коли другий намагався обіймити її в пів.

Нараз з гори впав на того посліднього сильний удар, так що він з глухим криком впав на землю. Се Олекса надбіг її в поміч. Другий шпаяк пустив її також.

Але коли вона думала, що небезпека для ньої проминула, то помилилася! Олекса скоро приступив до ньої і поки ще вона була в силі відгадати його намір, він захопив її за горток і потягнувши зірвав з ньої, а за тим враз зісунула на її перука з голови. І знагла знова проїсся

крик — то Елена тепер пізнала Олексу, що стояв з боку коло нього з капелюхом в руці.

— Отсе гаразд! — кликнув він, радісно вдивляючись як побідник в її смертельно бліде лице — так вдало ся мені відкрити вашу тайну, пані!

Елена стояла мов задервіла, не будучи в силі й слова промовити.

— Чому то ви хотіли грати передімною комедію, панно Елено? — спокійно промовив Олекса. — Радію з нагоди, що остаточно можу на самоті поговорити із вами, тепер бо зможу говорити зовсім отверто.

Хотів подати її рамя, та вона скоро заперечила головою й дальше йшла сама непевним ходом побіч нього. Вона не була в силі запанувати над собою й ні слова не могла промовити. Бачила тепер, що сей чоловік має її зовсім у своїх руках.

Олекса приглядав ся її з боку, з укритою злобою.

— Не трудіть ся панно Елено над обдумуванем якогось викруту, щоб мене змити що до дійсної думки про причину вашого перебраня — знаю гаразд що вас до сього змушує.

Жива кров, що пливе у ваших бючках, не давала вам супокою, не подобало ся вам, панно Елено, тихе жите на княжому дворі; вам бажало ся свободи, широкої свободи, а не маючи нагоди зробити се инакше, тайним способом ви старали ся заспокоїти се бажанє — ніхто й не додумував ся, що під маскою всіми славленої донни Марії Долетті, скриваєть ся княжна Нелідов.

Елена пристанула нагло, та з тихим криком та тривогою глянула на нього.

— Ах, Боже — хто перед вами се зрадив...

— Не думайте про се, панно Елено — перебив її Олекса. — З початку заставила мене додумуватись сього подібність голосів, а коли сьогодні йшов я потайки за вами, пізнав я вас по рухах.

Вспокоїте ся — додав добрячим голосом, побачивши як вона тремтить ціла — даю вам слово чести, що ніхто від мене не дізнаєть ся про вашу тайну!

Елена відітхнула спокійнійше, а в її очах засвітили іскорки надії.

— Ні, ні — не говоріть про се нікому — промовила.

— Князь дуже би журился, колиб дізнав ся про се!

Хвилию йшли мовчки побіч себе, аж Олекса знова почав говорити, пильно вдивляючи ся в її лице:

— Я вам вже сказав, панно Єлено, що я шукав нагоди поговорити з вами на самоті й отверто про справу, яка мені тягаром лежить на серцю.

Про вашу минувшість, панно Єлено, знаю більше, як вам здається!

Єлена знова затремтіла нагло й стрівоженим поглядом вдивила ся в нього.

— Що думаєте сим сказати? — спитала тремтячим голосом, відгортаючи на бік розбурхане волосе.

— Послухайте мене, пані — супокійно промовив Олекса — а докажу вам, що не маєте передімною ніякої тайни.

Знаю вашу сестру, Ільону, знаю де вона є і що тільки вона одна має право займати се становишко, яке ви тепер зайняли!

Дівчина здригнула ся немов з'електризована. Колиб була не вхопила ся стовпа ліхтарні, напевно була-б впала на землю. Довгу хвилию стояла так оперта об стовп, без руху, і смертельно стрівоженим поглядом вдивляла ся в холодну усмішку на лиці Олекси, який супокійно стояв напроти ньої.

— Се неправда — неправда! — витиснула із себе — Ільона не є дочкою князя!

— Дійсно, ні? — спитав з глумом Олекса. — А коли я маю докази на се, коли Ільона мені про се сказала, що мама вмираючи дала її папери і пояснення що до її походження?

Не обдурите мене, панно Єлено — знаю про се, що ви є старшою дочкою, та що Ільона є дочкою князя!

Єлена стояла проти нього, тяжко дихаючи, роздумуючи над сим, яким би то способом збити його слова — але надармо — страх та розпука не дали її зібрати думок.

— Вислухайте мене дальше, панно Єлено — говорив Олекса — може буду в силі допомгти вам задержати ваше становишко в домі князя.

Знаю де є Ільона! — Одно моє слово, а вона займе ваше місце, а тоді, панно Єлено — скінчило ся ваше княже пановане!

Наглий крик добув ся з грудий Єлени. Її очі майже вилізли на верх, піт виступив на чоло їй, будучи близькою омліня, вхопила ся рамени Олекси.

— Ради Бога, ви сього не зробите — не схочете мене погубити!

У нього на лиці появил ся вираз побіди. Не хотячи, сама признала ся до всього — тепер зовсім має її у своїх руках.

— Можу вас виратувати з сього — сказав — і зроблю се, буду старав ся, щоб Ільона не дізнала ся, хто є її батько — але лиш під одним услівем: Будьте моєю жінкою, а ніколи ні одно слово про вашу тайну не пройде крізь мої уста!

— Немислиме — кликнула нагло — сього ніколи не зроблю! — Ніколи не стану вашою жінкою — все инше жадайте від мене, тільки не се!

Злобна усмішка появила ся на лиці Олекси.

— Отже гаразд, не маю наміру силувати вас до сього, оставляю вам свободну руку.

До трьох днів мусите пані рішитись, або станете моєю жінкою — або Ільона займе ваше місце!

— Ах, Боже — який ви страшний! — простогнала Єлена. — Не можу стати вашою жінкою — благаю вас, оставте ту думку!

— Шкода слів, панно Єлено, я рішив ся так поступити.

Князь не дізнаеть ся правди, зробимо йому правдиву несподіванку нашими заручинами, а знаю, що він буде в того дуже вдоволений!

Єлена стогнучи заломила руки, розпука розмалювала ся на її блідому личку. Побачила, що сей чоловік вхопив її в свої тенети, а вона не в силі вимотати ся із них.

— Сьогодні не можу вам ще дати ніякої відповіді — мушу вертати домів — сили мої опускають мене! Ідїть, пане, ідїть — оставте мене саму!

Хотїла перейти побіч нього, коли він здержав її за рамя.

— Куди йдете, пані?! Що ви робите тут? Палата князя чейже є там, на право!

Але вона ніщо не відповіла на се.

— Пустїть мене, прошу! — вирвала ся йому з рук й побігла в долину вулицею.

Олекса дивився за нею з глумом, будучи певним своєї перемоги.

— Тепер вже знає, що маю силу над нею, що мусять мені піддатися! Як вона крутилася, щоб скинути петлю, якою я захопив її!

Ха, ха, ха, моя ти прекрасна Єлено, не остане тобі ніщо другого, як віддатися за мене, а не здається мені, що довго будеш зволікати з тим, на що маєш згодитися!

Коли Елена прибула до помешкання, яке винаймив для неї директор цирку і перебралася, покликала повозку і приказала підвезти себе в напрямі до посілобий князя. Може на яких десять хвиль дороги перед замком висіла й пішки пішла далше. Бічною фірткою увійшла до парку, а потім до палати.

Покоївка, побачивши її так дуже блідою, кликнула зі страхом:

— Ради Бога, що вам є, пані, як же ви виглядаєте?

Єлена, стогнучи, впала на крісло й дала знак рукою.

— Остав мене саму — йди — йди — хочу мати спокій. Скажи князеві, що сьогодні не можу вже зійти на долину, бо я троха слаба!

Служниця вийшла мовчки.

Тільки, що двері замкнулися за нею, як Елена зірвалася в розпуці, і, заломивши руки, почала скоро ходити по кімнаті.

— Боже милосерний — що маю зробити? Він мене присилує до того, щоб я стала його жінкою!

— Ні, не сумніваюся, що він справді знає, де Ільона і що свою погрозу виконає, коли не піддамся його волі.

Хиба втікню звідси, вирвуся з того оточення, в якому не знайшла я правдивого вдоволення?!

Хвилину вдивлялася непорушно в землю, але опісля дрібці стряснув її тілом і вона ледви чутним голосом промовила:

— Ні, ні — не можу вернути до убожества і нужди, досить вже того, що я набідилася дотепер — не знесу того, щоб я мала знова працювати на хліб!

Ба! — розсміялася знагла — що мені залежить на будучности, що мені зі щастя? Того, кого щиро кохаю, й так не можу здобути!

Для нього радо понесла би я й найбільшу жертву,

разом із ним перенесла б я й найбільший недостаток! Хто знає, де він тепер знаходить ся, куди пішов?! Чи супроти цього не є мені байдужим, чиєю жінкою стану?

Так чому ж не мала б я стати жінкою молодого князя? Через сей звязок запевню собі становишко. Коли б з часом мій обман вийшов на яв, то все таки остану жінкою князя!

Зловіщий, дикий сміх добув ся з її уст. Але опісля знова вернула тривога перед житем з тим чоловіком, якого не була в силі відогнати від себе і в німій розпущі торгала волосе на голові, аж змучена впала на крісло і заляла ся гіркими сльозами.

— Що мені робити? — Чи маю спродатись йому й ціле жите потім носити кайдани — чи маю оперти ся його волі?

А може він мене тільки обманив? Може не знає, де є Ільона? Може се тільки припадок відкрив перед ним мою тайну і мені зовсім не треба обавляти ся його погроз?

Мій Боже, мій Боже — чи нема способу вирвати ся з тої нужди — чи нема ніякої ради?

Що-ж се такого?

Скрикнувши зі страху, зірвала ся натло з сидження, почувла бо виразно ті слова:

— Може. — може знайдесть ся яка рада!

РОЗДІЛ XLIX.

З РОЗПУКИ.

— Буде вже сьому зо дваїцять літ — почав своє оповідання мешканець замкових звалищ — тоді був я щасливим чоловіком, тоді з ніким в світі не був би я поміняв ся за своє положенє!

Правда, тоді був я зовсім иншим, як тепер — літа зробили із мене старця й волос мій побілили. Тоді був я чоловіком багатим, поважаним, мав гарний маєток, жив в добрих відносинах, а передовсім — мав я гарне-

сеньку, молоду жіночку, котрої любов робила з мене найщасливішого зі всіх людей.

Коли ще крім того наше супруже поблагословив Бог дитинкою, здавалось нам, що маємо рай на землі.

Ми обоє, Гертруда і я, раділи нашою Лівією, яка прекрасно піростала й була нашим найбільшим щастем!

На хвилю перестав говорити й відвернув лице, згадка минулих часів дуже зворушила його. Доперва по хвилі почав даліше говорити дивно якось здавленим голосом.

— Ми жили супокійно разом, серед того щастя. А був ще при нас одинокий мій брат, що помагав мені заряджувати маєтком.

Крім нього досить часто бували у нас гості та деколи ми також мусіли справляти більші принятя, що були немилими перервами в нашому супокійному життю.

Одного разу відвідав нас також молодий офіцир, якийсь свояк моєї жінки. Тоді побачив я його перший раз і сейчас звернув я свою увагу на незвичайну його красу.

Ненарочис доглянув я, що Гертруда змішала ся, коли станула супроти несподіваного гостя, а доглянув я також, що й його поведене не було зовсім свободним. Мимо того, я не дуже тим цікавив ся, а що більше, навіть сміяв ся потім зі своєї жінки, що вона запалілась була моз та молода школярка, що в присутности других стрінулась із любком. Не знав я ніщо про се, що колись то їх лучило щось більше, чим саме посвояченє.

Алберт — так звав ся свояк Гертруди — зробив на мене зовсім миле вражіне!

Тут перервав оповіданє та здивований поглянув на графиню, що знагла затремтіла.

— Що вам є? — спитав.

— О, се ніщо, ніщо — відповіла — прошу, говоріть даліше — імя, яке ви тепер згадали, викликало у мене дуже болючу згадку!

Оповідуючий знова вплив ся своїм поглядом в землю, а опісля, заглибившись в минувшість, говорив даліше:

— Молодий чоловік так подобав ся мені, що тої самої днини попросив я його, щоб задержав ся у нас й перебув свою відпустку з нами, на що він дуже радо згодив ся.

В той час був у нас незвичайний рух, бо був се час польованя, а мої ліси мали широку славу з того, що були повні всякої звірини.

Так у нас тоді саме було много гостей. Уряджували ми більші прогульки, а коли вертали домів, приймала нас Гертруда смачною стравою і нам загально говорили гості, що нігде так мило не забавляли ся, як у нас.

Своячок, як загально називали Алберта, вкоротці став любимцем цілого товариства. Умів кождому подобати ся. По укладав якийсь пікнік у лісі, то знова якусь романтичну ловецьку прогульку в ночі — коротко кажучи — вскорі став цілою душею товариства. Але вскорі мав я переконатися, що треба було глядіти на нього иншими очима.

Одної днини, коли ми вернули з одної веселої прогульки, увійшов до моєї кімнати мій брат Гуго, і почав розмову про своячка.

Добачив я, що він тільки один не дуже то радо дивить ся на загально вихвалюваного своячка.

Я не знав, чи се тому, що був йому заздрісний в його поведженю, чи може мав що иншого супроти нього, досить, що не любив його від самого початку.

Тоді то він виразив ся про нього не дуже ласкаво — спитав мене вкінци, чи знаю про те, в яких відносинах була моя жінка з тим своячком.

Почувши слово „відносини” я жахнувся і з гнівом сказав братови, щоб не хапав чого будь з воздуха, щоб сим представити свояка моєї жінки в злому світлі.

На се Гуго глумливо засміяв ся.

— Мій Боже — кликнув — коли хочеш, то можеш спитати Гертруду про се, чи говорю правду. Товариш Алберта тільки вчора розповів мені, що Гертруда колись страшно залюбилась була в ньому.

Вона, одинока дочка богатих родинців, навикла до того, що кожде її бажане завсігди було здійсненим, не крила ся із сим, що його любять й хотіла би стати його жінкою, але супроти всім здогадам, Алберт не міг рішити ся в сій справі. Всяко про се говорили: одні казали, що хоч був бідним, то цинив себе досить високо, щоб міг старати ся о богату панночку, другі же згадували про якусь то любовну аферу його з молодих ще літ — до-

силь, що бажане супружество не дійшло до кінця.

За якийсь час військові власти перенесли його до иншого гарнізону, а тоді поголоски про заручини Гертруди зі своячком зовсім втихли, а в два роки пізнійше вона стала своєю жінкою.

Я вислухав брата до кінця, а хоч опісля я сміявся з того, то по мимо сього не був я в силі оперти ся почуттю якогось несупкоюю.

Пригадав я собі, що колись то Гертруда згадувала мені про якусь любов з молодих літ, але не згадала ніякого імени.

Тоді не звернув був я ніякої уваги на се — але тепер мені пригадало ся се — коли той, котрого Гертруда любила, був під одним із ньюю дахом.

В присутности брата я старав ся шуткувати з того, чим він розпнівав ся й вийшов. Я думав, що він певно бажав собі розжарити в мені підозріне, щоб я своячка випросив з хати.

Оставши самий, рішив я прямо поговорити про се з Гертрудою. І хоч в дійсности я з природи був заздрісний, то тепер я рішив на все дивити ся як на щось зовсім невинного.

Коли я хотів увійти до кімнати моєї жінки, дізнав ся я, що вона зі своячком та маленькою Лівією вийшла у парк.

Несупкоюю мене обняв — хоч я старав ся бути рівнодушним та вірити Гертруді.

Пішов я у парк. Довго шукав їх, аж остаточно в затишному кутку доглянув біле убране моєї жінки. Почув я, що мій несупкоюю переміняється в підозріне.

Отямившись, наближив ся я до них — холодний дрозц пройшов по мойому тілі. Застав я своячка коло Гертруди. Тримав її руку у своїй й благаючи дивив ся в її очи.

Гертруда тремтіла всім тілом, гарне її личко страшно поблідло і зрадило много вилляних сліз.

— Алберте — говорила до нього трівожним голосом — чи з'умієш мовчати? О, Боже, колиб Раймунд відчув правду...

— Ні, ні, заспокій ся Гертрудо, коли сього бажаш, мушу мовчати. Ах, Гертрудо — додав, до глибини душі

зворушений — але чи ти будеш мала досить відваги замовчати про се, перед чоловіком? Чи не булоб ліпше, коли-б ми йому сказали всю правду?

— Ні, ні, Алберте, не можна — кликнула з розпучкою — чи не досить того, що через се зниділо щасте мойого жита — чи маю ще й його жите затроїти?

Ні, Алберте, маю твоє слово, значить, ти будеш мовчав! Як я перебуду той цілий час аж до розв'язаня, не здурівши — самий Бог знає!

— Гертрудо — ради Бога, заспокій ся, може все прийме инший оборот, як сподіємо ся!

Побачив я, як Гертруда плачучи підняла ся й глянула кругом себе.

— Тихо, тихо, Алберте — видало ся мені, що хтось надходить — о, Боже, коби мене хто тут не застав...

Не скінчила а лице закрила долонями. Чув я ще як Алберт її потішав.

— Алберт — кликнула вона знова після якої хвилі — коли вже нещасте впаде на мене — звідки дістати мені сил, щоб його перенести?!

— Гертрудо — шепотів він зворушений — раджу тобі ще раз, скажи се...

— Ні, ні, не можу — крикнула в розпучі. Ходи, вертай домів, ніхто не повинен знати про се, що тут зайшло!

Присягни мені — додала тремтячим голосом — що коли тільки пізнаєш по ньому, що він догадуєть ся чого, сейчас мені скажеш про се — радше, все инше знесу — як ту непевність!

Похилила ся скоро, притиснула до грудий маленьку Лівію, що недалеко коло ніг на траві бавила ся й шепотом додала:

— Бідна, солодка моя дитинка — колиб ти знала — як нещасливою є твоя бідна мамочка...

Голос її завмер серед гіркого риданя. Але не довго се тривало, бо зараз здержала ся й пішла домів. Алберт йшов блідий побіч ньої, з болючим виразом лица. Слушивши голову пішов за ними також наш великий невофундландський пес.

Що я робив через кілька слідуєчих годин, куди блукав, сього вже не тямлю! — вистогнав блідий мушціна з розпучкою.

Підслухавши їх розмову я набрав певности, що Гертруда мене обманює, що в ній пробудила ся давна любов: вона тепер потайки з своячком грішила.

Годинами цілими блукав я кругом мов навіжений і доперва пізно в ніч вернув я запрошений і дуже струджений. Гертруда вийшла до мене дуже зажурена. Як же вона уміла удавати, яку то зворушливу тривогу виказувала, а я сміяв ся з її журби, жартував зі всіма і ніхто не зміг би був прочути, що діється у моєму нутрі.

Але жінки не спускав я з очий. Бачив я незвичайно бліде її лице, бачив як Алберт водив за ньою повним журби поглядом і як вона деколи з розпучкою на нього споглядала.

У мене, в середині, почало клекотіти.

— Зрадила мене — верещав якийсь внутрішній голос — зрадила мене та, що була для мене чимсь найсвятійшим на землі, котру я шанував понад все, богинею своєю величав!

А коли у мене серце кровю заливалось, я сміяв ся й жартував, а палаючий мій погляд слідив мою гарну жіночку, яку я вважав як зовсім страчену для себе.

Ось вже й гості розійшли ся на супочинок, а ми остались самі. Звичайно, була се для нас найприємніша хвиля. Тоді ми могли наговорити ся досить про свої власні справи. Тої ночі нараз все змінило ся. Гертруда була немов пририта й розсіяна.

— Се почуте вини — подумав я — тужить за тамтим, котрого любить!

Почав я розповідати про все можливе лиш тому тільки, що мовчанка була для мене невиносимою. Вона слухала мене, часом втрутила декілька слів своїх, а дійсно її думки були заняті чим другим. Остаточнo я рішив отверто з ньою розговоритись.

— Гертрудо — почав я знагла, беручи її за руку — чому ти не сказала мені про се, що колись то любила того Алберта?

Бачив я, що збіліла страшенно. Але зараз же здобула ся на відвагу і глянула, на позір спокійно, мені в очі.

— Чому якраз сьогодні прийшло тобі се на думку, Раймунде? — запитала мене.

— Дізнав ся я про се від других — відповів я в жа-

лем. — Можеш собі представити моє почуване — чому-ж ти мені про се ніколи не згадала?

Лице її покрило ся пурпурою.

— Я згадала була тобі раз — промовила тихо, спустивши голову — про свою молодечу любов. Ти мене про се не допитував, а я була вдоволена, що не мусіла про те говорити. Чейже то таке дивне, Раймунде!

Я вдивив ся пильно в її лице — вона видно відчула се й сльози почали тиснути ся її до очий.

— Ти мене підозріваєш, Раймунде? Що се нас обходить, що було колись, особливо тепер, коли ми обоє щасливі!

Я засміяв ся. Кров наплила мені до голови. Я не хотів показати їй, що я заздрісний. Оставив дальші питання і вдав зовсім байдужого. Вихвалював я навіть любого своячка, що веселив наше товариство, опісля, на позір свобідно, розмавляв я про всякі другі річи, а однак відчув я, що межи мною а улюбленою жінкою повстала нараз глибока прірва.

Цілу ніч перебув я безсонно — що було робити? Шукати нагоди, щоб відсунути звідси своячка?

— Ні, ні — повтаряв я собі — не зроблю сього, гляну небезпеці прямо в вічи — розділене їх обоїх ще більше розпалило би погубну пристрасть!

Побачу, чи Гертруда справді може так низько впасти, щоб зломила супружну вірність — а тоді — тоді...

Дальше не був я в силі думати — здавало ся мені, що я вже близький божевіля.

Дальші дні проминули на позір супокійно; у воздуху далась чути пригнітаюча духота, що мене незвичайно мучила. Гертруда була так бліда, що навіть гості журливо допитували ся, чи не є хорою. Не минуло також моєї уваги й те, що на личку її нераз були сліди проляних сліз.

Своячок також дуже змінив ся. Вже не сміяв ся й не жартував, як передом. Сумна хмара осіла на його блідому й похмурому лиці. Тому що я уважно слідив його; то доглянув, що його погляд часто потайки біг на мою жінку і що Гертруда також часто з болізню на нього споглядала.

Ніхто не прочував, як я терпів. На перший погляд я остав тим, що був давно — доперва на самоті, в моїй

кімнаті, мій біль знаходив собі місце виразу.

Що се за супружество, якому не стало враз підвалин довіря й отвертості?! Як двоє людей може жити щасливо, коли одно перед другим мусить остерігати ся, щоб не зрадити добре захованої тайни? Отвертість чейже є першим услівем межи двоїма людьми, котрі кохають ся — ніяка чужа тїнь не може стояти межи ними!

Бачив я добре, що Гертруда з розмислом держить ся подальше від своячка. Але все те було чейже лише комедією, щоб не дати нових причин до підозріння. Я був неначе той детектив у своїй власній хаті...

Нігде я не мав супокою, у кожному кутику добачував зраду і приз себе сими безупинними стражданнями.

Одної днини зачув я голос моєї жінки в альтані, що була якраз проти кімнати до гри.

— Річ природна — думав я, лютуючи — своячок напевно також там є!

На палцях, мов злодій який, увійшов я до тої кімнати і на щастє застав втворене вікно, а сховавши ся за пальмою, міг заглянути до середини в альтану. І не помилив ся.

Сидів там своячок, тримаючи на колінах нашу дитинку. Гертруда сиділа побіч нього на лавці — заливаючись сльозами представляла правдивий образ розпуки.

— Алберт — почув я її тиху скаргу — колиб ти знав, як тяжко терплю! Все мені здаєть ся, що Раймунд догадуєть ся про нашу тайну, бо так дивно якось змінив ся, часто є дуже роздратований, а його настрої міняєть ся в одній хвилині!

— Се тобі так здаєть ся, Гертрудо — говорив Алберт — бо знаєш, що скриваєш щось перед ним.

— О, Боже — вистогнала, в розпуці заломивши руки — ще чотири тижні — а тоді як поїдеш — ох...

Як мені се знести, не поділивши ся з ніким трівогою мойого серця!

Ох, колиб не дитина й колиб мені не було жаль Раймунда — хотїла-б я хочби й сейчас вмерти, смерть звільнила-б мене враз від всього!

— Гертрудо — остерігав її своячок, похилляючись над ньою — може Бог охоронить тебе від найгіршого! Ходи, вертаймо домів, ти не повинна так много роздумувати й так чорно представляти собі будучність.

— Не старайся потішати мене, Алберте — говорила вона болісно — чейже знаю, що станеться, та тільки одного прошу у Бога, а се, щоб дав мені сил, щоб ще перед часом не впала я під тим тягаром.

Прийшла дівчина по дитину й перервала дальшу розмову. Вийшли з альтани й пішли до хати. Я також вийшов зі своєї криївки й роз'ярений гнівом пігнав до своєї кімнати.

Як все варилося в моїх грудях супроти тої зрадливої жінки! На чистоту та вірність Гертруди я присягав до тепер — а ось мусів я дізнати ся, що її лагідний вираз лица був лиш облудною маскою.

— Вона не знає, як зможе знести жите без нього — кричало щось у мене, в середині — тривога її находить на саму думку, що він відійде звідси й вона буде мусіла розлучити ся із ним!...

Так що раз більша буря змагала ся у мене. В один час я навіть рішивсь був піти до Гертруди, розказати їй прямо про все й жадати від ньої пояснення.

Але коли я станув коло ньої, а вона глянула на мене з таким сумом своїми великими очима — слова завмерли у мене на устах і я не спроміг ся на відвагу сказати їй прямо до очий, що вона є невірною, є зрадницею!

Минуло може зо два тижні від того часу а наше положенє нїяк не змінило ся, Гертруда з дня на день все ставала блідшою, журба її догризала, хоч супроти мене старала ся показувати себе зовсім свобідною.

Одної днини, коли я з жінкою проходив через подвірє, звернуло мою увагу на себе дивне поведене мого новофундлярського пса. Вірне звіря мало дуже сумні очі, опустило хвіст в долину й зовсім виглядало немов би було хоре. Я приказав слугі подати йому свіжої води, але пес зі страхом відвернувся й жалібно завивши, поволик ся на своє леговиско.

Се не подобаєть ся мені — звернув ся я до приступившого в той час до мене свояка моєї жінки — зовсім виглядає, немов би мав сказити ся — мушу хиба його застрілити!

Нараз почув я крик побіч себе. Коли я перестрашений відвернув ся, побачив як Гертруда нагло побіліла й

тремтячи всім тілом подала ся взад. Алберт в самий час підбіг і вхопив зімлілу в свої руки. Я сейчас підбіг до ньої. Ми оба занесли її до хати й досить довго тривало се, поки вона прийшла до себе. Коли втворила очи, вхопила мене трівожно за рамя й благаючим голосом шепотіла:

— Не вбивай його, Раймунде, зроби се для мене. Чейже можемо його замкнути й слідити, може бути, що ти помиляєш ся?!

Для мене те все було дуже загадочним. Знав я про се, що Гертруда того пса дуже любить — але щоб аж вмлівала з тої причини, що я хотів його застрілити, сего я ніяк не міг зрозуміти. Аж доперва, коли я приобіцяв їй не вбивати пса, вона свободнійше відітхнула. Пару днів пізнійше впав до хати слуга, котрому я приказав вважати на пса, говорячи, що у пса прокинула ся скаженина. І знова побачив я Гертруду майже близькою умлівання, а своячок боязко старав ся до ньої наблизити. Сім разом однак вона перемогла себе і попросила мене, щоб я забрав її зі собою на долину.

Хотів я її відмовити від сього, але вперла ся при своїому й я, істаточно, мусів сповнити її бажане. Коли ми ввійшли до комірки, де замкнечо пса, могли йому там свободно приглянути ся, бо він був відділений від нас деревляною перегородою.

Був се страшний вид. Псови з писка капала піна, а очи зайшли кровю. Ціле його тіло здрігало ся й він страшно вив й кидав ся в тій клітці. Кликнув я його по імени, але він не почув вже мене, хвороба за сильно вже розвила ся в ньому.

Несподівано я поглянув на свою жінку. Була дуже бліда, на її лиці відбила ся тривога — рукою сперла ся об стіну. Своячок стояв побіч ньої. І він також був блідий, й я добачив як він часто нахиляв ся до Гертруди і щось шепотів їй до уха.

З гніву вдарила мені кров в голову. Чейже бодай тут не було місця на любовні звіреня. Поки ще тамті оглянули ся, я підняв скоро револьвер, що нарочно в тій ціли взяв з собою, і влучним вистрілом вбив пса.

Гертруда з трівожним криком закрила лице долонями. Приступив я до ньої, просячи, щоб йшла домів. Підняла голову, немов зі сну пробудила ся і глянула на ме-

не несвідомим поглядом. Перестрашив мене вираз її лица.

Доперва, коли я повторив мою просьбу, вона мовчки пішла за мною а опісля вже я дізнав ся, що коли тільки увійшла до своєї кімнати, знова зімліла.

Від тої днини все була слабою. Через се багато по-стий виїхало від нас, один тільки лишив ся — Алберт. Він хотів остати до послідної днини своєї відпустки.

Мій стан з кожною дниною погіршав ся. Здержуваний гнів й безнастанні роздумування вкінці довели до того, що й у сні привиджували ся мені упирі.

Ціла моя ненависть, звернула ся тепер на своячка, а брат мій, коли се спостеріг, ще більш розпалював мій гнів.

Від хвилі, коли Алберт увійшов до нашої хати, зникло з ньої все наше щастє. Увів мені жінку, се було певним — а тільки сумліне мучило Гертруду й через се вона була так нещасливою. Одна тільки надія піддержувала мене, а се: коли своячок від'їде, Гертруда прийде до себе й здусить в собі грішну любов.

В душі я тужив за днем його відїзду — але чим близше був той день, тим більш нещасливою була Гертруда. Я наставляв на се, щоб покликати лікаря, аж остаточно й вона на се згодилася, але просила мене, щоб покликати славного професора зі столиці краю, який то колись був домашнім лікарем її родичів.

Послухав я її просьби. Не було мене тоді в дома, коли лікар приїхав, а коли я вернув, пішов зі мною до моєї власної кімнати. Говорив неясно про стан здоровля Гертруди й не надмінив ніякої хороби. Просив мене дальше, щоб я, о скільки се було можливо, як найбільше уваги звертав на хору.

Я ліпше знав про те, що їй недостає — вона була хорою на душі. Нещасна любов підривала її здоровлє! Тій пристрасті посвячувала все — й своє щастє також! Пізнійше вже не стало мені сил більше вдавати. Став я дуже холодним супроти жінки й старав ся оминати стрічу із ньою на самоті. Супроти своячка я заховував старанно студену ввічливість, яка зовсім виразно давала йому зрозуміти, як дуже бажав я його попрощати.

Але все те не робило на нього ніякого вражіння. Остав, як прирік Гертруді, до послідньої днини.

Ось вже їй прийшла та мною очікувана хвиля, коли він мусів нас попрощати.

Останні дні перебув я наче в горячці. Часами вона так змагала ся, що я відчував, що думки мої починають мотати ся та що я був близький божевіля.

Рано, того дня коли своячок мав відіхати, дуже наполохала мене сильна зміна, яка зайшла у моєї жінки. Здавало ся, що тягар терпіння та смутку зовсім її привалить.

Коли прийшла хвиля прощання увійшов я до жіночої кімнати. Я рішивсь бути при тому, як Алберт буде прощати ся із ньою.

Немов обухом мене вдарив хто по голові, коли я простягнув руку, щоб відхилити котару до її кімнати, коли почув голос Алберта.

— Гертрудо — говорив він до ньої — заспокій ся. Повір мені, що й у мене серце рветь ся, що мушу відіздити звідси, знаючи, як нещасну оставляю тут тебе!

Горяча кров вдарила мені в голову.

— Зраднику — щось верещало в моїх грудях — відпокутуєш ти за се.

— О, Боже — коби я вмерла! — кликнула Гертруда в розпуці. — Але ся мука — мука без кінця — се змаганє з собою — адже-ж не можу йому про се сказати. Колись буде мусів дізнати ся, але тепер — не стає мені сил на се — се би його вбило!

— Коли ти відійдеш, Алберте. — сама тільки буду мусіла зносити свою незавидну долю — о, мій Боже, мій Боже — здурію хиба!

Як се опісля стало ся — чи вона похитнула ся й Алберт захопив її, чи може — сама припала йому до грудий — досить, що я заглянув її ридаючу в його обіймах.

— Прощу тебе, Алберте, напиши йому про се — я, — я не маю сили йому про се сказати — ти самий старай ся приготувити його на сю страшну вістку...

Дальше я вже не чув нічого. Божевілле мною заволало, сам не знав я, що роблю.

Вбіг я до своєї кімнати, захопив револьвер, вернув — і скорим рухом відхилив котару.

Ще бачив я свою жінку в його обняттях.

Шалений крик добув ся із моїх грудий — зрадники

відскочили одно від другого — впав вистріл — і своячок заляний кровю впав коло моїх ніг.

Гертруда зі страшним криком підбігла до мене й вхопила за рамя.

— Нещасний, що-ж ти зробив? — крикнула мені різко прямо до уха. — Ти вбив найвірнійшого та найліпшого свого приятеля — Боже всемогучий — ти вбив...

Потім без тямки впала побіч нього.

Нещасний чоловік зітхнув болісно після цих слів й перестав говорити.

Тяжко сапав — сей страшний спомин вичерпав його сили.

Графиня Солмсберг закрила своє лице руками й заплакала.

За який час блідий мущина почав дальше оповідати придавленим голосом:

— Як лиш Гертруда впала на землю, зараз обняв мене невисказаний страх.

— „Убійник” — щось ревіло мені прямо до уха — „убійник” бачив я огнисту напись скрізь, куди тільки глянув, а студенний піт грубими каплями виступив мені на чоло.

Зібравши всі сили, втік я з того страшного місця, поки ще збігла ся прислуга.

Немов чортами гнаний, вбіг я до своєї кімнати, добув зі скрині мошонку з грішми й тоді, коли всі присутні в дома збігали ся на місце убійства, я, ніким не доглянений, бічною фірткою вибіг з двора.

Як діставсь я на вільне поле — не знаю. Кілька годин скитав ся я безцільно, а коли прийшов вечір, то застав мене вже в сусідньому місточку.

Здавалось мені, що вже впаду — мої сили мене зовсім іпустили. В мозку страшна горячка все палила, а однак навіть в такому страшному положеню розбудило ся у мене почуте самоохорони — страх мене обняв перед тим, що мене лапають й, як убійника, повісять.

Не розуміючи навіть сього, що я робив, сів я до найблизшого поїзду. „Коби якнайдалше звідси — шибало мені в голову — щоб тільки не знайшли убійника!”

Цілу одну днину їхав я на полудень, коли се страшна горячка мене розібрала. Милосерні якісь люди взяли ме-

не до себе й через кілька тижнів лежав я у них, борючись межи життям а смертю.

Коли остаточно я виздоровів — на муку собі самому — став враз старцем, сивим та немічним.

Як вже настільки прийшов я до сил, що міг далше пуститись в світ, дав я частину готівки тим людям, що доглядали мене в хоробі, й пішов в світ за очи, мов той Каїн, не будучи в силі знайти собі якогось пристановища. Так зайхав я до Америки. Там незавидна доля кидала мною по всіх усюдах.

Коли я спостеріг, що готівка моя вичерпувала ся, я взяв ся до праці, а вона принесла мені деяку полекшу в терпіню. Не мав я ніяких вісток з рідного краю. Зрештою не хотів я ніщо чути про світ, що так страшно мене обманив — лиш за невинною дитинкою жура мене гривла, а тут й не хотів я, щоб вона бачила того, котрого їй батьком приходилось звати, а котрого руки кровю були обгарнені.

Остаточно рішив ся я забезпечити бодай долю дитини. Малі свої ошадности обернув я на зладжене завіщання. Не згадуючи ніщо ні про жінку, ні про те, що зайшло між нами, постановив я, що одинокою наслідницею мого майна мала бути одинока моя донечка, Лівія, а за опікуна для ньої назначив я свого брата.

Се завіщанє, ствердивши судово в Америці, переслав я до суду в рідньому краю, з додатком, щоб втворено його зараз після моєї смерти.

Кілька тижнів пізнійше стрінув я на дорозі помершого чоловіка, який десь певно згинув з голоду, один або два дні передом.

Коли я перешукав його кишені, знайшов там його папері. Віком рівнав ся зі мною. Забрав я його папері, а свої власні вложив йому в кишеню. Сим я здобув се, чого бажав від давна — вмер для сього світа — ніхто не буде вже згадував назвиська убійника.

В якийсь час потім, я дізнав ся з дневників, що справді вислано до краю вістку про мою смерть.

Ще декілька літ перебув я за океаном, рідко коли зазнавши свободної хвилі — ненавидів бо людей й не вірив їм. Житє для мене було тепер тягаром.

Нараз обняла мене туга за рідним краєм. Бажав я хочби здалека споглянути на свою дитинку й побачив я,

що скорше не знайду супокою, аж се зроблю. Якось то одного дня, коли туга моя дійшла до найвисшого степеня, взяв я свій клунок й... опинив ся на кораблі. До перва, коли станув я на рідній землиці, пізнав я, що зробив дурницю. Чого-ж було мені там шукати?!... Я-ж убійник, суспільне плюгавство, до недавна ще небіщик!...

Дитину свою хотів бачити? Ха, ха, ха — чи не стратив я здорову думку — я — я, проклятий, ніколи не повинен навіть в перехресть перейти дорогу моєї дитини!

Лівія мусіла вже вирости, жила певно в добрих відносинах — а тут нараз приходить якийсь волоцюга й хоче називати себе її батьком?! Заперти-б треба його десь в домі божевільних, а се було б ще ласкою для нього, бо властиве місце йому було б у в'язниці.

Був я вже на батьківській землі а не знав де поїдти ся! До Америки не хотів вертати, обридло мені жите в чужині, де все треба було спішитись й гонити за вічними здобутками — а тут, на батьківщині, не мав я притуловиська!...

Рішив я таки споглянути хоч би з далеку на свій давний дворець. Застав там все змінене, посілість моя перейшла в чужі руки, а на самий вид хати, де стільки радісних але й болючих хвиль я пережив, на ново втворила ся рана в моєму серцю, і я, змучений та хорий, поволік ся дальше, а наткнувшись на сі звалища, остав у них.

Тут мешкаю вже довгий — дуже довгий час, тут мені добре. Не бачу людей, не цікавлю ся їх житем і не обавляю ся їх поглядів...

Так — тепер знаєте вже все про мене, знаєте з ким разом дихаєте одним воздухом і як дійшло до того, що я став убійником.

Передом ви може думали, що моя думка хора та що тільки в горячці виговорюю про так страшні річи — тепер же знаєте, що мої руки дійсно кровю замазані!

Й знова зареготав ся своїм давним, страшним сміхом.

— Щож — не боїте ся мойого товариства, пані? Відай самий мій вид побуджує у вас тривогу та обриджене до мене?!

Втікайте, пані, втікайте від мене, як се й другі ще перед вами робили, думаючи, що в часі нового божевіля зможу знова допустити ся убійства!

Графиня Солмсберг звернула до нього своє бліде лице. На ряснах її очий заблистіли сльози.

— Не говоріть про се — просила до самого нутра зворушена графиня. — Не знаю ніякої тривоги перед вами, — ні — серце моє відчуває до вас лиш милосерде, милосерде без границь. Бідний ви — я певна, що ви-б ніколи не допустили ся до того, коли-б нещастє було не помішало ваших думок, а гнів не пхнув вас до убійства.

— Ні, ні — ваша правда — не булоб ніколи не дійшло до того — колиб він був не увійшов до моєї хати — говорив, відвернувши своє лице — я був би ще й по нинішній день жив супокійно та щасливо, як колись!

— Але скажіть мені, прошу — чи не помилили ся ви в сьому? — спитала графиня. — Помилити ся можна кождому чоловікови — а як ви описали мені вашу жінку, то не думаю, щоб вона була спосібною до віроломства.

Може щось иншого зайшло межі вами — може ви за далеко посунули ся у своїх підозріннях.

— Ні, ні — перебив він рішучо — я не помилив ся, адже-ж на власні очі я бачив її в обняттях тамтого!

Ха, ха, ха — зареготав ся страшно — чи потреба ще більшого доказу? Не говоріть більше про неї — додав подратований — не можу думати про зрадницю, бо давний гнів і ненависть на ново ворущать ся у мене!

Графиня ніщо не відповіла — погляд свій спрямила в землю. За хвилию однак підняла голову, на лиці у ньї відбив ся дивний несупокій. Глянула трівожно на нещасного чоловіка, вдивившись похмуро перед себе. Опісля сильний дроз стряснув цілим її тілом і вона рукою притиснула сильно бюче ся серце. Відтак наблизила ся до нього й спитала слабим голосом:

— Пане — скажіть мені — як — як звав ся — той, — той — свояк вашої жінки — котрого ви...

Не скінчила, страшне слово не хотіло протиснути ся через уста.

— Котрого я вбив? — дико зареготав ся, звернувши до ньї вогнем сіяючі очі.

Алберт фон Гільмер! — додав нагло.

Графиня крикнула проймаючим голосом.

— То він — Боже милосерний — Він! — По сих словах нещасна жінка впала без тямки на землю.

НОВІСТЬ! ЧИТАЙТЕ!

ВИЙШЛИ З ДРУКУ
ВОРОЖБИ БУДУЧНОСТІ

з місяців, з поодиноких частий
тіла людського і карт

після

Найславніших арабських,
египетських і французь-
ких ворожбитів.

ЦІНА ПРИМІРНИКА

25ц.

МУЗИКАНТИ НЕХАЙ СПІШАТЬ ПО
ІСТОРІЮ МУЗИКИ

Книжка всім потрібна. Ціна 30ц.

28

-ий сшиток своєї великої повісти вийде
з друку дня 15-го грудня 1922 р.

Замовлення висилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA ACCORD
216 DUFFERIN AVE., — WINNIPEG, MAN.